

УДК 338.45 : 330.341

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРІОРИТЕТИ ТА ВАЖЕЛІ

І.Р. Крючкова

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

Інноваційна складова, яка обумовлює підвищення ролі науки як рівноправного та дуже важливого партнера в площині соціально-економічних взаємовідносин, визначає результат інтеграції України в міжнародний економічний простір в середньостроковій і довгостроковій перспективі та прискорення розвитку її економіки, що позитивно впливає на умови діяльності вітчизняних промислових підприємств. Однак, у рейтингу Global Innovation Index 2013 від Корнельського університету, бізнес-школи INSEAD та Всесвітньої організації інтелектуальної власності WIPO Україна посіла 71-е місце, втративши за один рік цілих вісім позицій. Це досить серйозний сигнал для прийняття невідкладних заходів щодо підвищення інноваційності розвитку економіки та суттєвого оновлення науково-технічної сфери.

Саме опанування інноваційного шляху розвитку, основи якого повинні бути закладені у процесі структурної перебудови і модернізації економіки, допоможуть реалізувати ці напрями і Україна зможе отримати можливість зайняти відповідне місце в світі та Європі, одночасно забезпечуючи суттєве підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки та переорієнтацію вектору розвитку економічних процесів у бік інноваційності.

Однак, визначення або вдосконалення пріоритетів та важелів інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств потребують значних змін кількох блоків: по-перше, фінансових, інституційних, організаційних, правових та інших важелів державного управління; по-друге, оновлення виробництва; по-третє, підвищення конкурентоспроможності промислової продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках країни; по-четверте, забезпечення постійного довгострокового економічного зростання всієї виробничої сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Із зовнішніх найпотужніших важелів покращення інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств можна відзначити різноманітні державні програми, які мають визначати основні пріоритети науково-технічної політики та основні сфери першочергової державної підтримки. Слід відмітити, що на державному рівні сформовано законодавче підґрунтя для реалізації

Крючкова І.Р. Аналіз інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств: пріоритети та важелі.

У даній статті головною метою є аналізування стану інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств та можливості її активізація шляхом застосування певних важелів та пріоритетів.

Ключові слова: аналіз, інновації, інвестиції, пріоритети, важелі, підприємство

Крючкова И.Р. Анализ инновационно-инвестиционной деятельности промышленных предприятий: приоритеты и рычаги.

В данной статье главной целью является анализ состояния инновационно-инвестиционной деятельности промышленных предприятий, а также возможностей ее активизации путем применения определенных рычагов и приоритетов.

Ключевые слова: анализ, инновации, инвестиции, приоритеты, рычаги, предприятие

Kryuchkova I.R. Analysis of innovation and investment activities of industrial enterprises: priorities and leverage.

In this article a primary objective is to analyze the state of innovation and investment activities of industrial enterprises, as well as opportunities for its activation by the use of certain levers and priorities.

Keywords: analysis, innovation, investment priorities, leverage enterprise

реформ у машинобудівній галузі України, впровадження інноваційних процесів на промислових та інших підприємствах:

- у Державній програмі активізації економіки на 2013-2014 рр. передбачені напрями забезпечення розвитку конкурентоспроможного автомобілебудування, налагодження виробництва інноваційної сільськогосподарської техніки та обладнання для харчової і переробної промисловості та сільськогосподарських підприємств, забезпечення комплексної державної підтримки розвитку пріоритетних високотехнологічних галузей, розроблення та впровадження новітніх технологій, спрямованих на розвиток внутрішнього виробництва та інноваційної економіки;
- Національним планом дій на 2014 р. щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 рр. передбачено стимулювання розвитку інноваційного машинобудування, зокрема, виробництва сучасних електропоїздів, електровозів, дизельних потягів і підвищення їхньої енергоефективності та екологічності, а також модернізацію тепловозів з метою зменшення витрат палива;
- Державна програма розвитку внутрішнього виробництва активізацію інноваційної діяльності у машинобудуванні визначає в якості одного з головних чинників модернізації національної економіки. Програмою передбачено розроблення проекту Концепції Державної цільової науково-технічної програми розвитку машинобудування на період до 2020 р., реалізація якої сприятиме розвитку машинобудівного комплексу, створенню сучасних машин, механізмів та обладнання для потреб енергетичного, важкого, металургійного, транспортного та електротехнічного машинобудування;
- Закон України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» серед основних напрямів державної підтримки вітчизняного машинобудування виділяє впровадження новітніх технологій проектування та виготовлення техніки і обладнання на підприємствах сільськогосподарського машинобудування та стимулювання їх технічного переоснащення;
- прийнятий у квітні 2013 р. за основу проект Закону України «Про затвердження Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми на 2013-2017 рр.» передбачає вдосконалення існуючих космічних систем, розроблення і виготовлення зразків космічних приладів, створення національної супутникової системи зв'язку;
- стаття 5 чинного Закону «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначає, що з метою поетапного забезпечення реалізації стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях

формується середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності, останні до цього часу залишаються невизначеними.

В найближчий час має бути розроблена «Національна Програма науково-технічного та інноваційного розвитку України на період до 2025 року», де мають бути визначені основні пріоритети науково-технічної політики та основні сфери першочергової державної підтримки. Крім того, має бути суттєво модернізована система управління науково-технологічною та інноваційною сферою, створені умови для залучення талановитої молоді для роботи в науці.

Виклад основного матеріалу

Зростання інноваційно-інвестиційного розвитку – це задача не лише економіки. Йдеться про системне об'єднання декількох чинників та передумов, таких як: макроекономічні, політичні, гуманітарні, соціально-психологічні, мікроекономічні та інституційні, оскільки лише їх сукупність здатна за допомогою інноваційного механізму запустити трансформаційний процес інноваційних змін [1-3]. Необхідне також істотне оновлення системи управління науково-технічної та інноваційної сфери в Україні. Всі ці висновки базуються на том, що сучасна інноваційна система управління застаріла та не перевищує рівня першої половини 90-х років минулого століття.

Інноваційно-інвестиційна діяльність має дві складові: інноваційну та інвестиційну.

Відразу визначимо, що інноваційна діяльність – це діяльність, яка спрямована на використання результатів наукових досліджень та розробок: з метою їх комерціалізації; для розширення та поновлення номенклатури; для удосконалення якості продукції, що випускається, товарів або послуг; для поліпшення технології виготовлення продукції з метою запровадження та реалізації на зовнішніх ринках.

Якщо інноваційна діяльність зв'язана з об'ємними інвестиціями в інноваційні розробки або продукти, тоді вона має інноваційно-інвестиційну основу та відповідну назву. В умовах розвинених ринкових відносин інноваційно-інвестиційна діяльність підприємства характеризується повною економічною самостійністю і юридичною свободою у прийнятті господарських рішень, тобто підприємство саме вирішує, які ресурси використовувати, саме визначає обсяг виробленої продукції та її ціни.

Державні джерела інвестиційної допомоги визначає закон України «Про інноваційну діяльність», остання редакція якого відбулася 5 грудня 2012 року. Він передбачає деякі види фінансової підтримки інноваційної діяльності [6]. При цьому інноваційно-інвестиційна діяльність підприємства спрямована на досягнення основної мети – забезпечення максимального прибутку, хоча відомо, що в умовах ринкової економіки джерелом прибутку стає не тільки можливість зміни цін або економія витрат, але й своєчасне оновлення продукції, появлення на споживчому

ринку відмінної продукції, що відрізняється новизною. У цьому випадку підприємства-інноватори отримують додатковий прибуток за монополію на знання – «науково-технічну ренту».

Нажаль, стан вітчизняної інноваційної сфери останнім часом погіршується, основними причинами чого є такі [2]:

1) не сформована стійкість економічних стимулів інноваційних процесів, які відповідають за залучення інвестиційних ресурсів;

2) зменшення розміру державного фінансування науки та наукової діяльності;

3) недосконалі інституційно-правові механізми створення ефективної системи органів публічного менеджменту, які могли б створювати стимули для інвестування та виконувати регулювання інноваційної діяльності підприємств;

4) відсутні або недостатні інституційні умови для розвитку інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубатори, технопарки, центри трансферу технологій, інноваційні підприємства, тощо);

5) недосконале інституційне забезпечення трансферу технологій, не визначені організаційно-правові засади кластерної діяльності, низький рівень інформаційного забезпечення.

Все це формує певні наслідки – перешкоди розвитку науково-дослідної та технологічної співпраці в інноваційній сфері в цілому.

Особливістю організації інноваційно-інвестиційної діяльності є необхідність створення такої системи управління на промисловому підприємстві, яка здатна забезпечити: вироблення та реалізацію ідей, впровадження на підприємстві.

Таким чином, інноваційно-інвестиційна діяльність охоплює науково-технічний розвиток підприємства. Але її розвиток, який заснований на інноваційних та інвестиційних процесах, гальмується за рахунок певних невирішених проблем та перешкод. До них можна віднести:

1) зосередження організаційних структур великих промислових підприємств в одному місці, насамперед, у наукоємних галузях, з метою досягнення більших економічних результатів;

2) не повну реалізацію їх промислового потенціалу сумісно з зарубіжними партнерами;

3) відсутність сьогодні у великих промислових підприємств розвинутих дослідних та конструкторських, випробувально-виробничих, інноваційних та супроводжувальних структур;

4) розрив або послаблення зв'язків з промисловими підприємствами й організаціями Російської Федерації та інших країн СНД, також ускладнення співпраці з підприємствами Донбасу та АР Криму У зв'язку з нестабільною ситуацією на сході країни, де концентрувалась значна кількість провідних високотехнологічних та наукових установ;

5) постійний дефіцит кадрів, та їх відтік з країни, відсутність зміни поколінь, яке утворюється внаслідок зменшення кількості абітурієнтів та випускників ВНЗ;

6) відсутність фінансування державних та регіональних цільових програм розвитку промисловості, зокрема машинобудування, з держбюджету призводить до їх невиконання або малоефективного виконання;

7) низьку платоспроможність промислових підприємств на інноваційну продукцію машинобудування, що здебільше спричинено недостатніми темпами становлення ринку інноваційної продукції в Україні, коливанням курсу валюти та нестабільністю банківської системи країни. Як наслідок, більшість вітчизняних товаровиробників не можуть бути рівноправними партнерами на міжнародному інноваційному ринку.

Внаслідок зазначеного в Україні з кожним роком скорочується кількість інноваційно-активних підприємств України, а динаміка основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств за 1991-2013 рр. свідчить про те, що їх інноваційна активність досі не досягла рівня 1991 р. по жодному з аналізованих показників (таблиця 1). Подальше аналізування наведених даних у розрізі видів економічної діяльності показало, що показники інноваційної діяльності машинобудування України загалом вищі, ніж у промислових підприємств в цілому.

Таблиця 1. Динаміка основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств України (джерело: розраховано на підставі [4])

Роки	Кількість підприємств, що впроваджували інновації		Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, до кількості промислових підприємств		Кількість освоєних нових видів продукції		Кількість упроваджених нових видів технологічних процесів	
	од.	% до 1994 р.	%	% до 1994 р.	найменувань	% до 1991 р.	од.	% до 1991 р.
1991	-	-	-	-	13790	100	7303	100
1992	-	-	-	-	16408	118,9	6495	88,8
1993	-	-	-	-	15395	111,6	5085	69,6
1994	2181	100,0	26,0	100,0	13163	95,4	3559	48,4
1995	2002	91,8	22,9	88,0	11472	83,2	2936	40,2
1996	1729	79,3	19,3	74,2	9822	71,2	2138	29,3
1997	1655	75,9	17,0	65,4	10379	75,3	1905	26,1
1998	1503	68,9	15,1	58,0	10796	78,3	1348	18,5

Подовження таблиці 1

1999	1376	63,1	13,5	51,9	12645	91,7	1203	16,5
2000	1491	68,4	14,8	56,9	15323	111,1	1403	19,2
2001	1503	68,9	14,3	55,0	19484	141,3	1421	19,4
2002	1506	69,1	14,6	56,1	22847	165,7	1142	15,6
2003	1120	51,4	11,5	44,2	7416	53,8	1482	20,3
2004	958	43,9	10,0	38,5	3977	28,8	1727	23,6
2005	810	37,1	8,2	31,5	3152	22,8	1808	24,7
2006	999	45,8	10,0	38,5	2408	17,5	1145	15,7
2007	1186	54,4	11,5	44,2	2526	18,3	1419	19,4
2008	1160	53,2	10,8	41,5	2446	17,7	1647	22,6
2009	1180	54,1	12,8	49,2	2685	19,5	1893	25,9
2010	1217	55,8	13,8	53,1	2408	17,5	2043	28,0
2011	1327	60,8	16,2	62,3	3238	23,5	2510	34,4
2012	1371	62,9	13,6	52,3	3403	24,7	2188	30,0
2013	1312	60,2	13,6	52,3	3138	22,8	1578	21,6

Для підвищення потенціалу машинобудівної промисловості України у інноваційному напрямку необхідно виконати комплекс заходів на різних рівнях управління підприємствами. Це:

- встановлення та розширення напрямків державної підтримки, більш повного використання пріоритетів інноваційно-інвестиційного та науково-технологічного потенціалу промислових підприємств;
- повна або часткова заміна основних засобів у машинобудуванні, оновлення програмного забезпечення;
- пошук та збільшення інвестицій задля здійснення технічної модернізації, здійснення нових інноваційної послуг та прийняття до виробництва нових видів сучасної продукції, проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;
- створення нових енергонезалежних науково-виробничих об'єднань, які можуть концентрувати ресурси на виробництві перспективних зразків машинобудівної техніки для забезпечення промислових підприємств;
- створення або заохочення створених технопарків, технологічних інкубаторів, бізнес-інкубаторів на базі профільних ВНЗ, провідних освітніх та науково-дослідних установ;
- удосконалення механізмів співпраці ринку освітніх послуг та ринку праці, реорганізація системи підготовки фахівців з технічних та наукових спеціальностей у промисловій галузі у відповідності з вимогами роботодавців, створення умов стажування випускників ВНЗ, коледжів та технікумів на базових підприємствах машинобудування.

Для удосконалення механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності необхідне:

- внесення змін до Податкового кодексу України, які повинні передбачувати зарахування на окремий рахунок інноваційних активних підприємств, які втілюють в життя інноваційні проекти в межах бізнес-інкубаторів або технопарків, половину від податку на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проектів, за умови використання його

виключно на фінансування інноваційної, наукової, та технічної діяльності;

- розробка важелів державної підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності малих та середніх підприємств, а саме, створення окремого фонду сприяння інноваційним підприємствам, який би мав здійснювати придбання активів до половини від вартості інноваційного проекту методом відкритого аукціону. Джерело фінансування фонду – кошти від приватизації або гранту;
- скасування сплати імпортного мита та ПДВ при імпорті в Україну певних груп товарів, які не виробляються в Україні, але які потрібні для технологічного переоснащення вітчизняних промислових підприємств.

Для удосконалення інституційно-правового забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств промислової галузі необхідним є застосування наступних важелів та пріоритетів:

- реструктуризація системи публічного менеджменту інноваційною галуззю за функціональним принципом і законодавче визначення цих оргструктур з чітким закріпленням функцій та прав кожного виконавчого органу в визначеній галузі, введення європейських принципів інституційного менеджменту методом дефініції певного алгоритму прийняття управлінських рішень, затвердження посадових інструкцій та забезпечення відповідного моніторингу і контролю за їх виконанням;
- організація при Президентові України дорадчого органу з підтримки створення та реалізації єдиної державної інноваційно-інвестиційної політики в Україні, до складу якого має входити Прем'єр-міністр України, представники МОН, міністерства економіки та фінансів, інших державних органів, соціальних організацій, провідних підприємств, закладів, організацій. Функції підрозділу допомагатиме співпраці органів влади у сфері інноваційно-інвестиційної діяльності;
- затвердження на загальнодержавному рівні середньострокові пріоритетів інноваційно-інвестиційної діяльності в рамках реальних

- довгострокових стратегічних пріоритетів. Це дозволить зосередити обмежені інвестиційні ресурси держави на головних пріоритетах розвитку, ліквідувати розходження пріоритетів державної інноваційно-інвестиційної політики з методами її реалізації;
- проведення патентних та кон'юнктурних досліджень інтелектуальних та науково-технічних ресурсів на державному рівні та маркетингових на внутрішньому та зовнішньому ринках з метою формулювання перспективних галузей науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у промисловості, а також формування потенційної конкурентоспроможних товарів та послуг і прогнозування майбутнього споживчих потреб на саме ці товари та послуги. Отримані результати досліджень повинні стати фундаментом інформаційної підтримки підприємств промислової галузі.
- Для удосконалення інституційних умов розвитку інноваційно-інвестиційної інфраструктури промислової галузі потрібно використання певних важелів та пріоритетів:
- поновлення фінансування заходів, націлених на розвиток інноваційної інфраструктури, методом прогнозування у Державному бюджеті України на поточний та наступний рік фінансування заходів Державної цільової економічної програми «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020».

- заохочення науково-дослідної та технологічної співпраці з країнами ЄС як засіб формування інформаційного простору для міжнародного трансферу технологій;
- сприяння Міністерством освіти і науки України забезпеченню державної підтримки системи професійної підготовки кваліфікованих кадрів різних спеціальностей із системою держзамовлення та працевлаштування випускників на підприємствах промислової галузі незалежно від форм власності;
- перегляд і поліпшення системи підготовки та перепідготовки робітників для вимог промислової галузі з визначенням потреб галузі;
- поліпшення зв'язків між галузевими науково-дослідними закладами та технологічними підрозділами промислового сектору у вирішенні питань виробництва нових матеріалів і технологій, пошуку та реалізації оригінальних ідей, створення вітчизняних брендів у відповідності до тенденцій світового розвитку промислової галузі.

Висновки

Аналіз інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств у аспекті її пріоритетів та важелів продемонстрував: по-перше, зміну її пріоритетів та повільність тенденції зростання, по-друге, значну кількість перешкод, що заважають ефективній реалізації існуючих важелів та потребують розроблення нових, зокрема, загальних, фінансових, інституційно-правових та інституційних, зовнішніх та внутрішніх.

Список літератури:

1. Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / [Я. А. Жаліло, С. І. Архієреєв, Я. Б. Базиліук та ін.], – К. : НІСД, 2006. – 119 с.
2. Покришка Д. Основні чинники та ризики розвитку промисловості України на сучасному етапі : [Електронний ресурс] / Д. Покришка // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juni08/12.htm>. – Доступно на 16.10.2013. – Назва з екрана.
3. Філіппова С. В. Прийняття інвестиційних рішень в інвестиційному менеджменті / С. В. Філіппова, О. С. Балан. – Луганск: Вид-во «Ноулідж», 2013. – 371 с.
4. Статистичний збірник «Промисловість України»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/prom/prom.zip>. – Доступно на 29.10.2014. – Назва з екрана.

Надано до редакції 03.11.2014

Крючкова Ірина Романівна / Irina R. Kryuchkova

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Аналіз інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств: пріоритети та важелі [Електронний ресурс] / І.Р. Крючкова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 6 (16). – С. 116-120. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n6.html>